

Arta și știința teatrului*

Teatrul românesc deține și ilustrează, încă de la începuturile sale și în întreaga lui dezvoltare istorică, unul din atributele fundamentale ale acestei arte universale multimilenare, și anume, acela de a se înfățișa ca un act de cultură și de umanitate, ca o expresie artistică a unui moment de civilizație, caracteristic pentru societatea și națiunea căreia îi aparțin. Pe plan filozofic, acest atribut depinde de raportul dintre etic și estetic, de măsura în care autorul și interpretul spectacolului dramatic reușesc să reflecte și să comunice valorile morale, frumusețea și profunzimea spirituală a unui popor angajat istoricește în realizarea vocației și năzuințelor sale proprii de progres social-economic și cultural.

O altă trăsătură caracteristică a teatrului românesc a fost participarea sa educativă, directă, la emanciparea culturii naționale, la perpetuarea și desăvârșirea valorilor ei specifice și la promovarea acestora la nivelul valorilor universale; și, reciproc, la cunoașterea, însușirea și popularizarea valorilor culturii universale în România, punându-le în serviciul artei și culturii românești.

Mi se pare, de aceea, util și necesar să remarcăm că amplul program ideologic al partidului nostru — în aplicarea căruia se aliniază astăzi toți slujitorii artei, oamenii de cultură, partidul, întregul nostru popor — cuprinde, în ceea ce privește artele spectacolului din țara noastră, îndrumări și exigențe ce corespund, în chip armonios, tocmai acestor trăsături caracteristice ale istoriei teatrului la români, o fericită continuare dialectică a acestei vocații și a acestor năzuințe, proprii educației morale și estetice și civilizației noastre milenare, asupra căroră gândirea social-politică contemporană și-a pus amprenta ci revitalizantă și innoitoare.

Printre lucrările fundamentale, numeroase și importante, ce figurează în planul de cercetare științifică din acest cincinal, aprobat de conducerea partidului, a cărui realizare — în domeniile de activitate ce ne revin — e coordonată, la nivel republican, de Academia de științe sociale și politice, figurează și tratatul de Istorie a teatrului românesc.

Elaborarea acestei lucrări antrenează, de pe acum, cercetători, cadre didactice și activiști pe tărîmul artelor chemați să adune, să revadă și să organizeze o impresionantă cantitate de documente și informații istorice de specialitate, printre care socotesc că e absolut necesar să se numere și cercetătorii din centrele dramatice regionale, iubitori și animatori ai artei și științei teatrului. Institutul de istoria artelor din București lucrează în prezent la teze și la proiectul de sumar, urmînd ca secția de resort a Academiei să-l ia în discuție cit mai curînd. În felul acesta, teatrologia românească își va îndeplini o îndatorire de onoare față de istoria culturii naționale, completînd, în același timp, cu datele și concluziile ei, capitolele respective din marele tratat de Istoria României, la

* Comunicare la colocviul „Rolul teatrului românesc în educația multilaterală a maselor” ținut la Iași, cu prilejul aniversării a 160 de ani de teatru românesc (11—12 decembrie 1976).

care, de asemenea, lucrăm, într-un colectiv prestigios de istorici, din care fac parte, bineînțeles, oameni de știință din toate centrele universitare.

Istoria și teoria teatrului național și universal — obiectul specific de studiu al disciplinei teatrologiei — nu se pot concepe separat de ansamblul celorlalte științe despre societate, de istoria propriu-zisă, de sociologie, de etică și estetică și, bineînțeles, de istoria literaturii și a artelor, de educație. O asemenea cercetare trebuie să țină seamă, desigur, și de situația bazei tehnico-economice a suprastructurilor analizate. Raportându-ne la clementele noi intervenite în teoria și practica spectacolului teatral în ultima jumătate de veac, azi, lucrul oamenilor de teatru, arta și știința teatrului contemporan se încadrează tot mai firesc în sfera de acțiune a mijloacelor moderne de comunicare în masă și, prin extrapolare, în sfera revoluției științifice și tehnice, în care a intrat întreaga societate contemporană, cu toate modificările pe care aceasta le presupune și le impune pe toate planurile, inclusiv, și mai ales, în cultură. Pentru că e vorba de o cultură al cărei trecut și al cărei viitor exprimă aceeași fericită și dorită: de a reflecta adevărul istoric și de a servi poporul creator de istoric.

Dacă șaisprezece decenii de teatru cult românesc ne privesc acum de sub bolta cerului moldovean, luminat de constelația strălucită a citorilor săi de cultură națională, nu pot să nu euget la faptul că, pe fundalul, încăreat de tipuri și personaje, al frescelor de la mânăstiri apar figuri ale filozofiei antice, în străie de voievozi ai spiritului, așa cum nu pot uita teoria cantemiriană despre „alaiul dionisiac“ pe aceste plaiuri de dulceță cotnărească. Și gindul mă poartă chiar mai departe și mai adine în istoric, spre vestigiile tracie și pretracice, ale recuzitei și decorului artistic în care își oficia serbările misterioase omul de la Cuceuteni. Această poziție reflectă, în fond, preocuparea noastră, justă și responsabilă, față de destinul istoric al teatrului românesc, ca expresie a unei culturi milenare specifice și a unei spiritualități fidele sie însăși. Atunci, e firesc să medităm și la faptul că există o lungă istorie, încă insuficient cunoscută, dar nu mai puțin autentică, a artei spectacolului la români, de care depun mărturie formele ei populare străvechi. Este o perioadă pasionantă nu numai din punct de vedere științific, dar și extrem de utilă practicilor artei noastre dramatice, care încearcă, de mai multă vreme, să aprofundeze trăsăturile de expresie istorică specifică ale teatrului românesc, ale caracterului său popular.

Revirimentul spectacologic inclus, cu drept de cetate, în manifestările artistice populare din cadrul Festivalului național „Cântarea României“ ne va oferi, și în această direcție, sint incredințat, numeroase prilejuri de satisfacție. Aceasta se aplică, în egală măsură, teatrului în limbile naționalităților colocouitoare și tuturor spectaeolelor populare de pe teritoriul țării noastre, leagăn de coexistență frățească, de prietenească ospitalitate și de pace cu mesagerii tuturor culturilor naționale, pe direcțiile noii conștiințe estetice a societății noastre, aceea a unei națiuni socialiste.

Teatrul contemporan (și nu mă refer doar la hotarele naționale) se adresează, cu mai multă intensitate și precizie, ansamblului modalităților noastre de contact cu lumea înconjurătoare, și poate să pară ciudat că, profesind un teatru, prin excelență, politic, ne întoarcem la etimologia genezei sale, care se trage din cuvîntul grecesc theatron, adică „locul prestabilit de unde omul e pregătit să poată vedea, într-un timp prestabilit de un alt om, care e pregătit, la rîndul lui, să-i comunice, printr-un limbaj dinainte convenit, un mesaj de comun interes“.

Mesajul teatrului nostru „stabil“ e cunoscut și profesat cu pasiune și succes de slujitorii săi, de aproape două veacuri.

În politica culturală a României, teatrul ocupă un loc ales fiindcă, într-adevăr, el corespunde unei pasiuni culturale a poporului, dar și fiindcă, în împrejurările actuale ale vieții sociale a tuturor națiunilor, arta teatrului — această dimensiune pururi actuală a culturii, care a fost folosită în toate civilizațiile — își caracterizează prezența în lume prin atributele unei arte imediate, ce intruchipează și exprimă, în limbajul cel mai direct, ideile și simțămintele care agită lumea noastră, omul contemporan, preocupat, azi mai mult ca oricînd, de viitorul pe care-l rezervă, în egală măsură, structura intimă a societății în care trăiește și viața contemporanilor săi de pe mica planetă la bordul căreia navigăm, laolaltă, prin infinit. Dacă aceasta e pură poezie, sau rațiune pură, rămîne de demonstrat. Iar dacă lumea este o scenă, sau dacă nu e, Teatrul merge înainte, cu ca odată. ■